

УДК 341.92+342.78

САВІНОВА Н.А., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
НДПП НАПрН України

МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО КОНФЛІКТУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СУЧАСНОГО DIME-КОНФЛІКТУ

Анотація. Про моделювання поведінкового конфлікту, як наслідку ведення сучасної DIME-війни. Аналізуються основні підходи, а також надаються основні модельні схеми послідовних дій, направлених на досягнення поведінкового конфлікту як результату дипломатичних, економічних та мілітаристичних агресій, у т. ч. вбросів, маніпуляцій та провокацій. Робиться спроба довести необхідність легітимної: віктимологічної, політико-правової та інформаційно-правової протидії посяганням на свідомість людини та суспільства в період ведення війни та напередодні.

Ключові слова: інформаційна війна, гібридна війна, поведінковий конфлікт, ненасильницький конфлікт, маніпуляція свідомістю, інформаційний тероризм, інформаційна безпека.

Аннотация. О моделировании поведенческого конфликта, как следствия ведения современной DIME-войны. Анализируются основные подходы, а также предоставляются основные модельные схемы последовательных действий, направленных на достижение поведенческого конфликта как результата дипломатических, экономических и милитаристических агрессий, в т.ч. манипуляций и провокаций. Делается попытка довести необходимость легитимного: виктимологического, политико-правового и информационно-правового противодействия посягательствам в период ведения войны и накануне.

Ключевые слова: информационная война, гибридная война, поведенческий конфликт, ненасильственный конфликт, манипуляция сознанием, информационный терроризм, информационная безопасность.

Summary. About the design of conflict as well as provide basic model schemes for sequence of actions aimed at achieving behavioral conflict as a result of diplomatic, economic and militaristic aggression, including stuffing, manipulation and provocation. An attempt is made to prove the necessary legitimate: victimological, political, legal and information and legal counter attacks on human consciousness and community during the conduct of war and the day before.

Keywords: information warfare, hybrid war, behavioral conflict, non-violent conflict, manipulation of consciousness, information terrorism, information security, information safety.

Постановка проблеми. Сучасні оцінки моделей інформаційних війн та механізмів інформаційної агресії є важливою складовою наукового підґрунтя формування адекватних і своєчасних підходів політико-правових та стратегічних засобів протидії таким загрозам і впливам. Сучасний стан інформаційних впливів на свідомість людей та спільнот вимагає наукового розуміння як, зокрема, одного з механізмів формування поведінкових конфліктів в умовах асиметричних війн, характерних для останньої чверті ХХ – початку ХХІ сторіч в геополітичних масштабах. Бачення особливостей здійснення інформаційних впливів, їх взаємозв'язок з іншими компонентами сучасних агресій, а також комплексне спрямування атак (політичних, інформаційних, мілітаристичних, економічних), даватиме можливість формувати відповідні ефективні виражені політико-правові та стратегічні заходи протидії умисному цілеспрямованому моделюванню поведінкового конфлікту у суспільстві.

Активна інформаційна агресія, яка протягом кінця 2013 – 2014 років здійснюється відносно населення окремих регіонів та усієї України, переважно оцінюється фахівцями як окрема стратегічна складова сучасної війни: визначення такої агресії зводиться до оцінок “загроз і впливів”, або актів “інформаційного тероризму”, що, в цілому справедливо, але лише з точки зору оцінки такої агресії як елементу у складній системі DIME-агресії. Занурення саме у оцінку самостійних актів інформаційних атак та їх сукупності, без розуміння їх взаємозв’язків з іншими складовими сучасних актів агресії, характерних для сучасних асиметричних війн не дає дослідникам повної картини загальної цілеспрямованої провокації кримінальних та інших девіацій людини та спільноти, направленої на розпалення у суспільстві поведінкових конфліктів, як новітнього механізму утворення феномену керованого хаосу.

Метою статті є визначення сучасних можливостей моделювання поведінкових конфліктів з використанням інформаційних впливів, як елементів сучасних асиметричних війн (DIME-конфліктів).

До постановлених завдань статті належать:

- з’ясування суті і спрямованості інформаційних складових DIME-конфлікту на формування поведінкового конфлікту;
- вплив поведінкового конфлікту на політичну, військову та економічну сфери та інформаційний простір суспільства;
- оцінка можливостей моделювання контрзаходів інформаційного характеру, спрямованих на попередження утворення поведінкового конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Сучасні гібридні війни, по суті, утворюються за рахунок послідовних кроків плавного перетікання і поєднання таких складових, як: дипломатичні (політичні) заходи (diplomacy – D), інформаційні впливи та війни (information – I), військової агресії, включаючи військове, у т.ч. миротворче втручання (military – M) та економічні погрози та санкції (economics – E).

Саме як DIME-конфлікти характеризує гібридні війни НАТО, про що неодноразово у прес-конференціях та у інтерв’ю 2014 року вказував командувач НАТО у Європі генерал Філіп Марк Брідлав [1]. Послідовна або змішана дія цілеспрямованих дипломатичних, інформаційних, воєнних та економічних дій, що обумовлюють “гібридність”, дають змогу вести не лише асиметричні війни проти держав, а й залучати населення у нові форми ведення війн населення проти влад – так звані “поведінкові конфлікти”.

Зокрема, у РФ останні фахівцями визначаються “зряддями ведення війни завтрашнього дня” (В. Овчинський, О. Ларіна, 2014) [2], оскільки саме вони є механізмами реалізації політик “м’якої сили” [3] (Джозеф Най) на базі ідей “керованого хаосу” [4] (Стівен Манн). Взагалі два останні академічні тренди були дещо знецінені на практиці, через некерованість при організації певних цілеспрямованих дій у діалозі влада-населення, через можливість досягнення самостійного консенсусу без втручання третьої сили, тієї саме сили, яка намагалася створити умови некерованого хаосу.

Дані, що були наведені у доповіді Майкла Стефана та Едварда Черновеца за результатами аналізу громадянських конфліктів в світі протягом 1985 – 2013 років на конференції “Ненасильницький спротив: вчора, сьогодні, завтра”, проведеної у 2013 році Міжнародним центром по ненасильницьким конфліктам (ICNC) Університету Тафтса, США, доводять значнішу ефективність саме змішаних стратегій громадянського спротиву. Так, у 55 % громадянські мирні спротиви досягли успіху в порівнянні з 28 % “ефективних” громадянських збройних протидій владі (тобто, в два рази більше!).

У той же час, у тій же доповіді були наведені дані, які демонстрували значно вищу ефективність змішаних (мирно-збройних) протидій населення владі [цит. за [5]¹].

Керування хаосом в умовах створення поведінкового конфлікту є одним із наріжних каменів інформаційної складової DIME-конфлікту. По суті, всі інші інформаційні впливи орієнтовані на його утворення та керування ідеями, утім саме керований поведінковий конфлікт всередині суспільства дає можливість розвитку спрямування подій у необхідному руслі.

Утім, хоча формування таких впливів здійснюється хоча і з відокремлених позицій, до населення вони доносяться саме через комунікації. Отже, фактично, інформаційна складова не може вважатися автономною від інших, оскільки вона інтерпретує, тлумачить, і взагалі доносить до більшості населення провідні ідеї дипломатичної, військової та економічної складової агресії.

Висновок 1.

Отже, на цьому етапі необхідно підкреслити той факт, що інформаційна складова DIME-агресії виступає не лише самостійним елементом (зокрема, маніпулювання), а й інтерпретатором інших складових такої агресії, оскільки саме вона забезпечує рух інформації від комунікатора до населення (у даному випадку – реципієнта інформації).

Схематично, на прикладі Рис. 1, розглянемо місце інформаційної складової у схемі DIME-конфлікту та формування поведінкового конфлікту у інформаційній складовій такої стратегії.

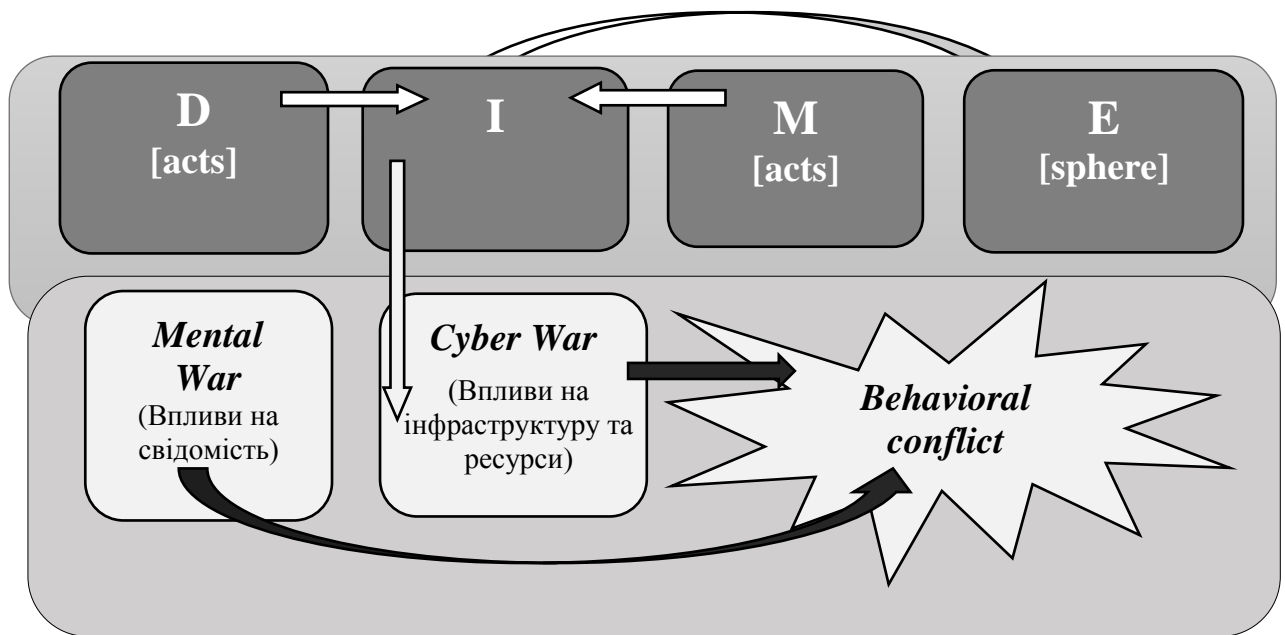

Рис. 1 – Формування поведінкового конфлікту у сучасній DIME-агресії.

Стрілками продемонстровані зв'язки in fact.

Стрілками продемонстровані ініційовані впливи.

¹ Одним з головних принципів діяльності International Center on Nonviolent Conflict є наукове супроводження переходу від насильницьких фаз конфліктів до ненасильницьких: “Ненасильницький конфлікт є способом боротьби людей за права, свободи, справедливість, самовизначення і підзвітність влади за рахунок використання громадянського спротиву у тому числі таких тактик як страйки, бойкоти, протести і громадянська непокоря” [6].

Маніпулювання здійснюється з метою досягнення наступних двох наслідків впливів:

- (на свідомість людини) сугестія, як вплив на свідомість людини, яка призводить до виникнення у людини всупереч її волі і впливів певних нехарактерних станів, наслідками чого могут стати чинення певних нехарактерних вчинків;

- (на групу людей) зараження, як створення особливого емоційного стану “натовпу”, маси людей.

Як вказує командувач НАТО в Європі Філіп М. Брідлав, аналізуючи приклади Другої світової війни з посиланням на висловлювання генерала Ейзенхауера, “екстраординарної вартості витрат”, відповідальність за які хтось має брати на себе [7]. Чи не є така кількість витрат, у даному випадку жертв інформаційної агресії, більш ніж екстраординарна кількість витрат періоду Другої світової війни?

Кількість жертв інформаційної агресії, спрямованої на участь у психологічному конфлікті, і, відповідно, протидії невизначеній кількості людей, які зазнають маніпулятивної атаки, а також потенційно можуть брати участь у поведінковому конфлікті.

За методикою РФ, заявленою у російських Інтернет та друкованих ЗМІ генералом Мухіним [8], маніпулювання свідомістю у інформаційній агресії направляється за чотирма етапами – “чотирма планами об’єктів”:

Перший план, або перша ступінь впливу на свідомість людини, виходить з первинної оцінки людини як громадянина: носія певного світогляду, активного учасника життя своєї країни, політично активного, наділеного усіма духовними і ціннісними установками, що популяризуються (пропагуються) у відповідній державі.

Другий план оцінює людину вже як особистість, індивіда, який наділений уразливістю до певних маніпулятивних впливів свідомістю, результати яких можуть прямо загрожувати фізичному та психологічному здоров’ю людини.

Третій план реалізується на базі оцінки (аналізу) інформаційних впливів на організовані та неорганізовані групи людей.

Четвертий план ґрунтується на проблемі інформаційно-психологічного впливу на населення країн в цілому, аналізуючи попередньо стан уразливості більшості відповідної країни, сукупностей груп, окремих лідерів та їх “підтримки”, які здатні активізувати маси на виконання відповідних програм [8].

Таким чином, послідовна реалізація інформаційних імпульсів від всіх складових DIME-агресії відповідно пронизує послідовно або одночасно всі структурні складові суспільства – від індивіда до суспільства в цілому, включаючи сім’ї, неформальні та формальні групи, утворення громадянського суспільства, владу та опозицію.

Поведінкові девіації, викликані інформаційними впливами, що їх несуть інформаційні та енергетичні імпульси відповідно від D, M та E складових агресії, можуть призводити до певних поведінкових відхилень на рівні кожного з об’єктів впливу: від індивіду до крупних утворень індивідів. Очевидно, що у професійній DIME-агресії кінцевим об’єктом впливу є саме населення у межах держави/держав, або певного локального територіального утворення (відповідного регіону/регіонів).

В залежності від поляризації свідомості і бачення картини світу представниками різних груп аудиторії, такі впливи можуть викликати взаємні неадекватні реальним обставинам життя рішення та вчинки, які базуються саме на інформаційних імпульсах від складових DIME-агресії. Останні можуть як відповідати дійсності повністю чи частково, так і повною мірою не відповідати дійсності. Утім, саме вони, несучи інформацію у свідомість людей, призводять до практичної реалізації

запланованого прогнозованого розвитку подій на підставі інформації від кожного з елементів (D, I, M, E).

Найбільш уразливим від інформаційних впливів виступає населення яке найбільш піддається впливам через бідність, нестабільність у побуті і роботі, тощо. Тобто – морально і психологічно залежна від влади частина населення. Морально стабільне населення значно менше піддається впливам через наявність внутрішніх установок, наявність власних доходів для достойного рівня життя. Значно важче добитися агресивних, неадекватних проявів від населення, рівень життя якого задовольняє відповідні групи – сім'ї, колективи, об'єднання різного роду.

Стан необхідного комфорту, належний рівень життя людини і малих груп обумовлює стан емоційної стабільності і повільне реагування на загрози як стимули. У той же час, реактивні особистості та уражені негараздами групи значно частіше відчують емоційну залежність від інформаційних стимулів, оскільки чекають відповідей на питання життєзабезпечення, вирішення проблем, попередження про загрози, зокрема, зі ЗМІ.

У 1943 році Джордж Оруелл писав: “Все здається несуттєвим, якщо бачиш головне: боротьбу народу, який поступово набуває свідомість народу з власниками, з їх оплачуваними брехунами, з їхніми посібниками. Питання стоїть просто. Чи пізнають люди достойне, істинно людське життя, яке сьогодні може бути забезпечене, чи їм цього не дано? Чи загонять простих людей назад у хрущоби, чи це не вдасться? Сам я, можливо, без достатніх підстав, вірю, що рано чи пізно звичайна людина переможе у своїй боротьбі, і я хочу щоб це відбулося не пізніше, а раніше – скажімо, у найближчі сто років, а не у наступні десять тисячоліть” [9].

Деталізуючи це висловлювання, повною мірою можна виділити те, що первинними суб'єктами маніпуляцій сучасних інформаційних складових інформаційних агресій стають саме ті, хто відчуває необхідність довести своє право на належний рівень життя – ті, хто в реалії його не мають.

Висновок 2.

Таким чином, можна говорити про те, що здатність ставати жертвою інформаційних впливів і втягуватися в психологічний конфлікт внаслідок маніпулятивної провокації залежить від рівня життя людини і малих груп. Отже, значно легше результативно впливати на населення, яке має низький рівень життя, ніж на населення, яке впевнене у власній стабільності.

Поведінковий конфлікт має фактично дзеркальний зворотній вплив на елементи життєдіяльності суспільства. Він відображується на всіх сферах, починаючи від медицини, закінчуючись освітою. Поведінковий конфлікт – в цілому – хаотично може торкатися будь-яких сфер життя. Утім, його спрямування може забезпечуватися саме “керівними настановами” інформаційної складової такого конфлікту.

Безпосередньо таке віддзеркалювання відносно відповідних сфер життєдіяльності суспільства, від яких прямо залежне ведення контрзаходів, можна враховувати як стратегічну місію поведінкового конфлікту. У той же час, такі напрями керованого поведінкового конфлікту здійснюються вже безпосередньо, без урахування інформаційної складової: населенню для вчинення деструкцій у дипломатичній військовій та економічній сферах та у інформаційному просторі не потрібні інформаційні комунікації. Вони можуть носити характер безпосередньої фізичної агресії, як це продемонстровано на Рис. 2.

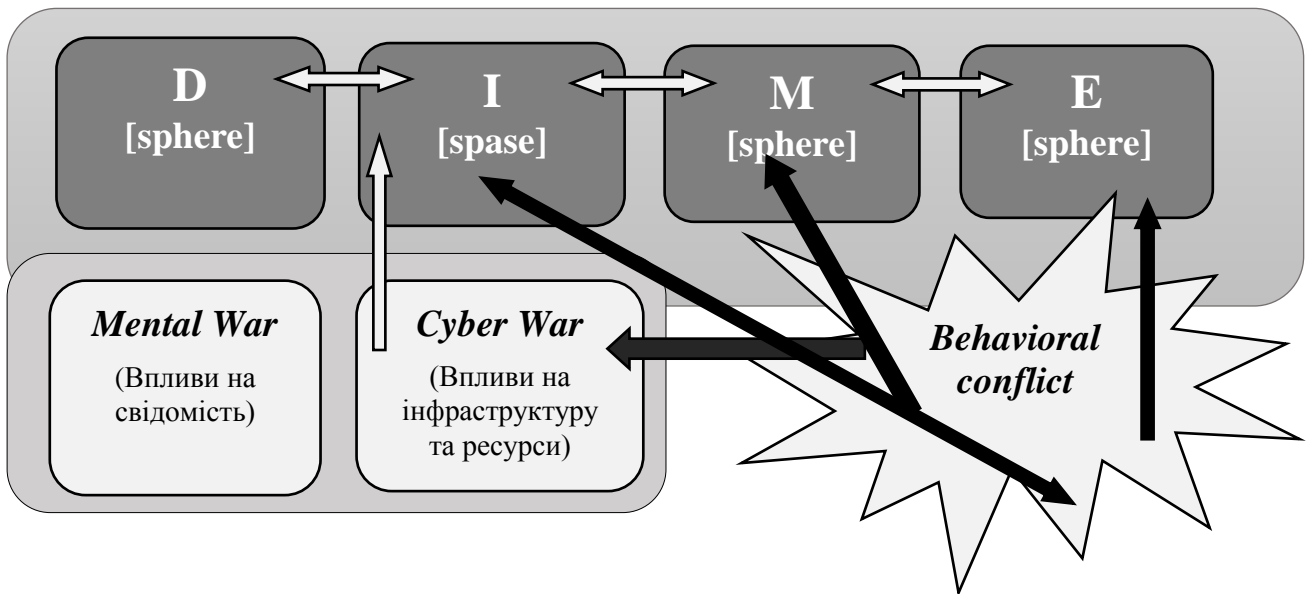

Рис. 2 – Вплив поведінкового конфлікту на об’єкти DIME-агресії.

Стрілками \longleftrightarrow продемонстровані зв’язки in fact.
 Стрілками \longrightarrow продемонстровані ініційовані впливи.

З наведеного вище, і, зокрема, висновків (1 і 2), а також наведених схем вбачається, що сучасні інформаційні агресії моделюються на підставі низки ключових компонентів, на які орієнтовані всі складові DIME-агресії, що реалізуються через інформаційну переважно складову, а саме:

- 1) аналіз і визначення уразливості населення територій, на яку планується спрямування агресії (збирання інформації);
- 2) формування ключових позицій інформаційних впливів (інформаційна та психологічна аналітика);
- 3) визначення аудиторії, яка потенційно може ставати рушійною силою поведінкового конфлікту (статистична та соціально-психологічна аналітика баз даних);
- 4) розподіл впливів всіх елементів DIME-агресії через інформаційну складову на свідомість населення (соціально-психологічна та інформаційна аналітика);
- 5) здійснення D, M, E впливів та їх інтерпретація через інформаційну складову агресії (безпосередня реалізація DIME-агресії);
- 6) поведінковий конфлікт (результат).

Важливим є те, що DIME-агресія не орієнтована безпосередньо на ненасильницький конфлікт, саме як доводять наведені вище дані Центру ненасильницьких конфліктів. Конфлікти можуть лишатися у межах ненасильницьких (страйки, ходи, мітинги), а можуть перерости у агресивні дії, на які DIME-агресія могла не бути розрахована, враховуючи досвід “оксамитових революцій” останніх двадцяти років.

Утім, переростання неагресивного в агресивний поведінковий конфлікт може відбуватися внаслідок, зокрема, протидії влади, міжнаціональних або міжконфесійних протистоянь, і повною мірою, як вже зазначалося, залежать від внутрішніх смислів і станів сторін, що протистоять одне одному у такому конфлікті.

Практично важливим є питання розуміння моделі DIME-конфлікту. В умовах інформаційного суспільства і розгалуженої мережі дистанційних комунікацій такі моделі можуть спостерігатися через ЗМІ: їх можна легко передбачати і своєчасно їх попереджувати.

Висновок 3.

Через ЗМІ, Інтернет здійснюються основні зондування і, з часом, вербалізація всіх складових агресій. Саме ЗМІ та Інтернет в умовах формування поведінкового конфлікту стають носіями і ретрансляторами всіх складових агресій, і тому (саме тому!) вони мають виступати основним об'єктом моніторингу для своєчасного формування контрзаходів протидії асиметричним агресіям.

Моделі формування поведінкових конфліктів не повторюються, а у разі повторів суттєво удосконалюються з метою підвищення рівнів напруги у суспільстві, у разі, якщо попередні конфлікти не досягли бажаного результату.

Утім, формування напрямів DIME-конфліктів, спрямованих на формування поведінкових (ненасильницьких і насильницьких), базуються на тих позиціях, у яких населення відповідної території є більш уразливим, тобто – здатним ставати жертвою².

Висновок 4.

Таким чином, уразливість населення, його віктимність, стає ключовим фактором визначення напрямів та точок впливу інформаційної складової DIME-агресії. У випадку вдалого спрямування, а останнє, безумовно, базується на глибинній аналітиці відповідних соціально-психологічних, економічних, безпекових та інших показниках відповідно території впливу, такі впливи забезпечують у суспільстві формування поведінкового конфлікту.

Формування контрзаходів неможливе без розуміння наведених у вищезазначених висновках (1 – 4) позицій, які можуть бути передбачені під час контрзаходів аналітики, орієнтованої на віктимологічні показники і віктимогенні фактори, що їх утворюють. Оцінка таких важливих складових і недопущення непрогнозованих впливів на них, а тим більше відсутність інформаційних контрзаходів знижує шанси на подолання провокацій поведінкових конфліктів, які породжуються сучасними заходами DIME-агресій.

Акцентуючи увагу на тому, що віктимність населення або певних його груп утворює поле для формування впливів для формування поведінкового конфлікту, дозволю собі зробити наступний висновок.

Загальний висновок.

Ефективна протидія інформаційній складовій сучасного DIME-конфлікту, спрямованого на формування поведінкового конфлікту на рівні правової, інформаційної та соціальної політики держави має ґрунтуватися на такому розуміння першооснов моделювання та протидії формування поведінкового конфлікту:

1. Віктимогенні фактори і утворювана ними віктимність окремих груп, або представників таких груп є первинними об'єктами оцінки DIME-агресії, спрямованої на формування поведінкового конфлікту.

2. Відсутність інформаційних контр-дій у разі інформаційних впливів на свідомість населення активує, переважно, віктимізованих індивідів, а у разі наявності груп таких – відповідні групи.

3. Ефективно реалізована інформаційна складова DIME-агресії здатна забезпечити формування поведінкового конфлікту у суспільстві, а відсутність контр-заходів відповідним інформаційним впливам може призвести до переростання ненасильницького поведінкового конфлікту в агресивний.

4. Моделі, і, на первинних етапах, напрями моделей щодо формування поведінкового конфлікту можуть своєчасно виявлятися шляхом моніторингових заходів у ЗМІ та Інтернет, а також шляхом опитування населення.

² У соціології та кримінології така здатність має назву – віктимність (від. англ. *victim* – “жертва”).

5. Своєчасне попередження реалізації моделей інформаційних впливів на населення з метою формування поведінкових конфліктів може здійснюватися шляхом реалізації віктимологічних профілактик, у тому числі через ЗМІ та Інтернет. Такі заходи мають повною мірою знімати акценти, які є “настановами” інформаційних впливів відповідних агресій відносно населення території, на яку спрямована інформаційна складова (у тому числі маніпуляція), як складова DIME-агресії.

Використана література

1. Speech of General Philip M. Breedlove at Opening remarks by Supreme Allied Commander, Europe – NATO. Chiefs of Defence Meeting, 23 Jan. 2014. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=LHT1s7tcYxk>
2. Овчинский В., Ларина Е. Поведенческие конфликты – оружие завтрашнего дня / “Независимая газета” от 18.11.14 г. – Режим доступу : [//www.ng.ru/ng_politics/2014-11-18/15_conflict.html](http://www.ng.ru/ng_politics/2014-11-18/15_conflict.html)
3. Най, Джозеф. Гибкая сила. Как добиться успеха в мировой политике. – М. : Тренд, 2006. – 397 с.
4. Mann, S. Chaos Theory and Strategic Thought // Parameters. – (Strategic Studies Institute). – Autumn, 1992. – P. 62.
5. Civil Resistance and Conflict Transformation Transitions from armed to nonviolent struggle. Edited by Véronique Dudouet. – Routledge, 2015. – 262 p. – Режим доступу : [//www.ewidgetsonline.net/dxreader/Reader.aspx?token=f3fa40b86f3746f88768f2dae8380dff&rand=1670987194&buyNowLink=&page=&chapter](http://www.ewidgetsonline.net/dxreader/Reader.aspx?token=f3fa40b86f3746f88768f2dae8380dff&rand=1670987194&buyNowLink=&page=&chapter)
6. Сайт Міжнародного центру ненасильницького конфлікту. – Режим доступу : [//www.nonviolent-conflict.org](http://www.nonviolent-conflict.org)
7. Breedlove, Phil M. Honoring the Past, Securing the Future. – Режим доступу : [//www.aco.nato.int/saceur2013/blog/honoring-the-history--securing-the-future.aspx](http://www.aco.nato.int/saceur2013/blog/honoring-the-history--securing-the-future.aspx)
8. Мухин В. Победить, не вступая в бой / “Независимое военное обозрение” от 21.11.14 г. – Режим доступу : [//www.nvo.ng.ru/concepts/2014-11-21/1_infowar.html](http://www.nvo.ng.ru/concepts/2014-11-21/1_infowar.html)
9. George Orwell. Looking back on the Spanish War. – London, 1943. – Режим доступу : [//www.orwell.ru/library/essays/Spanish_War/english/esw_1](http://www.orwell.ru/library/essays/Spanish_War/english/esw_1)

~~~~~ * * * ~~~~~